

РАННЯ ВІЙСЬКОВА КАР'ЄРА ПОМПЕЯ ВЕЛИКОГО: ЕКСТРАОРДИНАРНИЙ ХАРАКТЕР ПРИЗНАЧЕНЬ

*Стаття присвячена ранній військовій кар'єрі Помпея Великого. На прикладі кампаній на Сицилії, в Африці, а також під час придушень повстань Лепіда та Серторія, розглянуто специфіку командування Помпея як *privatus cum imperio* та доводиться екстраординарний характер його призначень. Особливу увагу звернено на дискусійні питання щодо характеру імперія Помпея в різні періоди.*

*Ключові слова: Помпей Великий, імперій, екстраординарна кар'єра, *privatus cum imperio*.*

Проблема екстраординарної кар'єри Помпея становить не лише вагомий пласт у вивченні біографії цього історичного діяча, а також дозволяє глибше осягнути окремі аспекти еволюції державного устрою Римської республіки протягом кризового періоду I ст. до Р.Х. Дослідження численних магістратур, які посідав протягом свого життя Помпей Великий, надає додаткові можливості до розуміння тих механізмів, а також внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливали на розвиток політичних інститутів Республіки.

Історіографія, присвячена Помпеєві, складає не один десяток праць. Серед них варто відзначити дослідження Т. Хілмана¹, Ш. Джеймсона², Р. Рідлі³, Ф. Вервейта⁴, К. Коена⁵, в яких детально розглянуто обставини здобуття Помпеєм командувань в різні періоди його діяльності; дослідники також приділили значну увагу сумі повноважень, які отримував Помпей з кожною магістратурою. Рідлі також здійснив дослідження, в якому детально розглянуто саме поняття “екстраординарного командування” та його значення для пізньої Республіки⁶. Аналізуючи магістратури Помпея, неможливо залишити поза увагою комплексні біографічні дослідження⁷. Для нашого дослідження необхідно також використовувати праці, присвячені магістратурам Римської республіки як органам державної влади. До них належить значний доробок В. В. Дем'яненко⁸ та О. О. Власової⁹.

В історіографії даної проблеми для позначення політичної та військової діяльності Помпея Великого досить часто використовуються поняття “екстраординарна кар'єра”¹⁰ чи “екстраординарні командування”¹¹. Аналізуючи повноваження, які він отримував, а також термінологію, подану в джерелах, ми вважаємо за необхідне визначити, чи доцільно використовувати поняття “екстраординарна кар'єра” для позначення діяльності Помпея Великого.

Свої перші призначення Помпей отримав у період військового протистояння між Суллою та маріанцями. У 82 р. до Р.Х. Помпея з військом відправили на Сицилію для війни з Карбоном [App., BC, I, 95; Plut. Rompr., 10]. Після успішного оволодіння Сицилією, він отримав листа від диктатора і постанову сенату, які уповноважували Помпея висунутися в Африку для боротьби із Доміцієм Агенобарбом [Plut., Rompr., 11]. О. В. Коптев у своїй недавній публікації поставив під сумнів загальноприйняту думку про екстраординарний статус Помпея під час командування на Сицилії¹². Він припустив, що Сулла міг нагородити Помпея посадою сицилійського претора за підтримку після висадки в Італії. Коптев підтверджує свої припущення даними Аппіана, який зараховує Помпея до “стратегів Сулли” – “οἱ μὲν τὸν Σύλλα στρατηγοῖ” [App., BC, I, 95], оскільки термін “стратег” відповідає латинському “претор”. Коптев зазначив, що лише відсутність прямого свідчення в джерелах про обрання Помпея претором Сицилії утримує його від визнання за ним цієї магістратури¹³. Однак ми мусимо зауважити, що існує більше доказів, які спростовують цю теорію, а не підтверджують. На момент відправки Помпея на Сицилію Сулла не мав легітимного статусу – Папірій Карбон, що зосереджував флот біля Сицилії [Plut., Rompr., 10], був чинним консулом¹⁴ [App., BC, I, 87]. І лише після страти його

Помпеєм, Рим позбувся вищих магістратів, а отже виникли юридичні підстави для узаконення влади Сулли – як відомо, диктаторські повноваження йому надав *interrex* Валерій Флакк [App., BC, I, 95]. Окрім того, за даними Лівія, “Помпей посланий на Сицилію з імперієм від сенату” – “*Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio a senatu missus*” [Liv., Per., 89], тобто, мова йде про надання екстраординарного імперію, що буде пояснено нижче. Таким чином, Сулла був вдячний Помпеєві не лише за війська, набрані в Піцені, а й за створення юридичних підстав для утвердження диктатури.

Так само і під час кампанії в Африці Помпей мав офіційний *imperium*, наданий йому постановою сенату [Plut., Pomp., 11]. Таким чином, під час перших офіційних призначень Помпей постає як *privatus cum imperio*, оскільки до цього він не займав жодної магістратури. Такий імперій не був новітнім явищем для того періоду римської історії – вперше приватна особа отримала імперій в роки Другої Пунічної війни (218–201 рр. до Р.Х.)¹⁵. Однак, практика надання командування *privati cum imperio* не була для Риму звичним явищем, як вибори магістратів чи пророгація імперія – імперій, наданий цивільній особі, дослідниками визначається як екстраординарне командування¹⁶.

Також варто зауважити, що для відправки Помпея на Сицилію та в Африку відбулася зміна процедури надання імперія приватній особі. Якщо раніше *privatus cum imperio* призначався за голосуванням у коміціях¹⁷, то Помпей отримував імперій згідно з постановою сенату [Plut., Pomp., 10; Liv., Per., 89]. В той час як одні дослідники трактують це як втручання сенату в компетенцію коміцій¹⁸, то інші пояснюють це як консенсус в середині римської державної системи – сенат не позбавляв коміції права впроваджувати екстраординарні командування, а лише призупиняв його на деякий час за критичних умов¹⁹; така міра дослідниками визнана тимчасовою, оскільки згодом коміції знову користувалися цим правом²⁰.

Помпей неодноразово був призначений командувачем як *privatus cum imperio*, отримуючи імперій як від сенату, так і від коміцій²¹. Як ми будемо бачити далі, практично всі командування будуть йому надані саме за такою формулою.

В 78 р. до Р.Х. Помпея залучили до придушення повстання бунтівного консула Лепіда, якому перший раніше посприяв у досягненні найвищої магістратури [Plut., Pomp., 15]. Питання про статус Помпея у війні проти Лепіда досі залишається відкритим. Донедавна основні дискусії зводилися до того, який саме імперій він отримав: *imperium pro consule*, *imperium pro praetore* чи *legatus pro praetore* під началом проконсула Лутація Катула²². Поступово дослідники відкинули теорію Моммзена про те, що Помпей отримав *imperium pro consule*, натомість почала переважати думка стосовно статусу Помпея як пропретора. Серед тих, хто підтримав цю теорію, був і Р. Сігер, який також здійснив поштовх до подальших дискусій навколо цього питання. Сігер визначав імперій як пропреторський, але не зміг дати відповідь на питання: вважати Помпея самостійним полководцем, чи все ж таки він був легатом тодішнього консула? Зрештою, Сігер зазначив, що це питання навряд чи можна вирішити²³. Хілман, у свою чергу, відповів на питання, сформульоване Сігером, наступним чином: “Поки відповідь на останнє питання залишається, як і припустив Сігер, примарною, ретельна перевірка доказів все ж може представити одне вирішення імовірнішим... Я буду доводити, що докази не лише підтверджують загальну точку зору, що Помпей тримав *imperium pro praetore*, але також містять переконливі натяки, що він діяв у якості легата Катула”²⁴. Цю точку зору також поділяє і Ю. Б. Циркін²⁵. Ф. Вервейт натомість спростовує аргументи Хілмана, відстоюючи теорію пропреторського імперія Помпея²⁶. Коптев не схиляється до конкретної точки зору в цій дискусії – для нього не є принциповим, був легатом Помпей у війні з Лепідом, чи діяв самостійно, оскільки він прагне показати його як *privatus cum imperio*²⁷. Коптев лише вважає суперечливими аргументи Вервейта, ніби Помпей отримав імперій від сенату, вказуючи, що його міг надати тільки римський народ²⁸. Проте вище нами вже було зазначено, що Помпей і до 78 р. отримував імперій від сенату, оскільки, за словами Р. Рідлі, це було виправданим під час критичних ситуацій²⁹.

Ми вважаємо за необхідне детальніше розглянути аргументи, якими підтверджують свої теорії Хілман та Вервейт, поєднавши це із перевіркою джерел. Докази Хілмана стосовно залежності Помпея від Катула полягають у наступному. По-перше, Плутарх використовує термін *Югемюн* у значенні латинського *legatus* стосовно осіб, що командують військами і

самі підпорядковуються вищому командирю³⁰ і саме цим терміном Плутарх послуговується, коли описує призначення Помпея на війну із Лепідом [Plut., Pomp., 16]. По-друге, в того ж Плутарха є інформація про те, що після закінчення війни Катул наказав Помпеєві розпустити військо, але останній відмовляється це робити [Plut., Pomp., 16] – Хілман вважає, що цей епізод не є свідченням незалежності Помпея, порівнюючи його вчинок із подібними в минулому, коли Помпей відмовився виконувати аналогічний наказ Сулли після війни в Африці, а також наполіг на відправленні триумфа попри заборону диктатора³¹. По-третє, Хілман здійснює аналіз тих слів, якими Плутарх передає наказ Катула розпустити військо: “έχων την στρατιάν ύφ’ έαυτω διεπράττετο Μετέλλω πεμφθηναί βοηθός καί Κάτλου κελεύοντος ού διέλυεν, άλλ’ έν τοις δπλοισ ην περί την πόλιν, αεί τινας ποιούμενος προφάσεις, έως έδωκαν αύτω τήν άρχην, Λευκίου Φιλίππου γνώμην είπόντος.” [Plut., Pomp., 17]; на його думку, слова “καί Κάτλου κελεύοντος” варто розуміти не як “і коли Катул наказав”, а як “навіть коли наказав Катул”, що Хілман тлумачить як пряму вказівку на те, що Катул в даному випадку використовує свій авторитет, наданий йому вищим імперієм³²; Хілман також додає, що у випадку незалежності Помпея від Катула, наказ розпустити військо він мав би отримати від консулів Деціма Юнія Брута та Емілія Лепіда Лівіана, які на момент придушення повстання вже мали приступити до виконання обов’язків³³. Наостанок, Хілман розглядає промову Цицерона “De lege Manilia”, в якій той перерахував усі сходи кар’єри Помпея і вказує на те, що Цицерон жодного разу не згадав ролі Помпея у придушенні повстання Лепіда, а отже, на думку Хілмана, командування Помпея не було самостійним, тому і не було згадане оратором³⁴.

Навівши зазначені аргументи, Хілман вказує, що вони є найпростішим та найлегшим способом доведення того, що у війні проти Лепіда Помпей діяв не самостійно, а як легат Катула³⁵. Ф. Вервейт, розглядаючи аналогічний епізод його кар’єри, спростовує аргументи Хілмана “як найбільш недавнього захисника гіпотези, що Помпей був відправлений воювати з Лепідом як *legatus pro praetore* проконсула Катула”³⁶. На думку вченого, Хілман “забув”, що у випадку, коли проконсул та пропретор призначалися в одну провінцію, перший відносно другого автоматично отримує *maius imperium* (тобто, імперій Катула був вищий за рангом, ніж імперій Помпея, але це не означало зменшення повноважень останнього, а лише впливало на ієрархію субординації³⁷), тож пропретор так само мав підкорятися наказам старшого командира, як і легат підкорявся наказам імператора, що нагородив його імперієм. Тож Катул цілком володів авторитетом віддавати наказ пропретору Помпеєві розпустити військо³⁸. Уникання Цицероном згадки про повстання Лепіда Вервейт пояснює тим, що цей епізод не відповідав цілям, які прагнув досягнути своєю промовою оратор³⁹. Як відомо, в результаті облоги Мутіни капітулював Брут, легат Лепіда в Цизальпінській Галлії⁴⁰. Помпей спершу прийняв його капітуляцію, але невдовзі підіслав до нього найманого вбивцю [Plut., Pomp., 16]. За свідченням Плутарха, цей вчинок викликав значне обурення, тож Вервейт припускає, що Цицерон навмисно уникає згадки про повстання Лепіда, щоб не нагадувати епізод із вбивством Брута, оскільки це могло зіпсувати репутацію Помпея напередодні призначення його на війну проти Мітрідата⁴¹.

Завершивши аналіз аргументів Хілмана, Вервейт зазначає, що у “Життєписі Помпея” Плутарха можна знайти принаймні три вказівки на те, що Помпей тримав повний пропреторський імперій. По-перше, він передає, що полководець двічі під час кампанії звітував перед сенатом, а не перед Катулом. По-друге, перед колегією цензорів у 70 р. Помпей відповідав, що у всіх військових кампаніях служив під власним командуванням [Plut., Pomp., 22] і цензори не висловили жодних заперечень. І по-третє, у порівнянні біографій Агесілая і Помпея Плутарх зазначає, що Помпея всі знають як такого, котрий ніколи не служив під чийось командуванням і всі походи здійснив як головнокомандувач [Comp. Ag. et Pomp., 84, 4].

Для Вервейта єдиний висновок – сенат надав Помпеєві повний *imperium pro praetore* у якості надзвичайної міри для вирішення серйозної державної кризи, якою було повстання Лепіда⁴².

Необхідно зауважити, що обидві гіпотези видаються досить аргументованими і за умов, коли джерела не надають достатньо інформації, постає необхідність обирати між ними. Зрештою, доводиться визнати, що контраргументи Вервейта виглядають продуктивнішими, а його гіпотеза повного пропреторського імперія Помпея – імовірнішою за теорію Хілмана.

Після придушення повстання Лепіда Помпей, як зазначалося вище, ухилився від виконання наказу розпустити війська, оскільки мав наготові військо і сподівався отримати призначення вести війну в Іспанії проти Серторія [Plut., Pomp., 17]. А. В. Короленков припустив, що відмовою розпустити військо Помпей шантажував сенат з метою отримати призначення. Він зазначив, що якби сенат призначив іншого полководця і доручив би йому провести набір війська, щоб замінити солдатів Помпея, невдоволення останніх могло б перерости у повстання⁴³. Таким чином, на думку Короленкова, пояснюються відмови діючих консулів Мамерка Емілія Лепіда Лівіана та Деціма Юнія Брута приймати командування [Cic., de imp. Pomp., 62; Plut., Pomp., 17].

Проте може бути і ряд інших причин, через які саме Помпея необхідно було відправити на війну проти Серторія. Так, Плутарх пише, що Серторій до того часу вже розбив принаймні кількох полководців – “*τῶν ἐλαττόνων στρατηγῶν ἀνηρηκότα*” [Plut., Pomp., 17]; деталізуючи цю інформацію, знаходимо, що це були пропретор Близньої Іспанії Доміцій Кальвін [Liv., Per., 90; Plut., Sert., 12; Flor., II, 10, 7; Oros., V, 23, 3] та проконсул Нарбоннської Галлії Луцій Манлій [Liv., Per., 90; Oros., V, 23, 3] і до того ж, Манлій не просто зазнав поразки, а втратив практично всі свої війська [Oros., V, 23, 3–4]. Таким чином, проти Серторія залишився один Метелл, якого відправив в Іспанію ще Сулла [App., BC, I, 97] і який до 77 р. також зазнав чимало поразок [Plut., Sert., 12] і “був виснажений багатьма битвами” – “*Metellus multis proeliis fatigatus*” [Oros., V, 23, 5]. До самого ж Серторія прибуло підкріплення – Перперна привів до нього найбільш боєздатні частини війська переможеного Лепіда [App., BC, I, 107–108; Plut., Sert., 15]. Аппіан припускав, що з цими військами Серторій готувався до походу в Італію і саме це спонукало сенат пришвидшити відправку Помпея в Іспанію [App., BC, I, 108]. Не варто залишати поза увагою і те, що Серторій почав налагоджувати союз із Мітрідатом [App., Mithr., 68; Plut., Sert., 23–24; Flor., II, 10, 4]. Враховуючи вищенаведені факти, стає цілком очевидним, чому кандидатура Помпея була найбільш вигідною для війни в Іспанії – необхідно було відправити умілого полководця⁴⁴ зі значним військом наготові, а не втрачати час на проведення нового набору.

Стосовно повноважень Помпея у війні проти Серторія, джерела одноставно говорять про *imperium pro consule* [Cic., de imp. Pomp., 62; Plut., Pomp., 17; Liv., Per., 91], з чим погоджуються і недавні дослідники⁴⁵. Коптєв припускає, що імперій Помпея не був екстраординарним, а його обрали на вакантну посаду *praetor pro consule* Близньої Іспанії⁴⁶. Формулювання ж у джерелах, що Помпея відправили на війну як “*pro consulibus*” [Cic., Phil. XI, 18; Plut., Pomp., 17] Коптєв трактує так: “*Pro consulibus* його відправили не тому, що проти Серторія відмовились виступити консули 77 р., а тому, що із цим завданням не впорались проконсули Метелл і Кальвін”⁴⁷. Однак проти такого припущення існує кілька фактів.

По-перше, джерела не надають інформації стосовно того, що Помпей брав участь у виборах магістратів, як припускає Коптєв. Для участі у виборах Помпей мав увійти у місто, тим самим розпустивши військо і склавши імперій (при вході в межі померію імперій промагістрата автоматично втрачав силу⁴⁸), а нам відомо, що він якраз відмовився це робити. По-друге, магістратура претора Іспанії не передбачала призначення – новообрані претори ділили між собою обов'язки за жеребом. І по-третє, у разі виникнення необхідності, будь-який інший чинний претор – міський чи претор перегринів – міг бути перенаправлений на посаду претора Іспанії шляхом ротації сфери діяльності⁴⁹. Вважаємо, що вищенаведені факти доводять неможливість зайняття Помпеєм ординарної магістратури претора Іспанії.

Невирішеною також залишається проблема процедури надання імперія Помпееві: отримав він його за постановою сенату чи за голосуванням в коміціях. Останні дослідники, які торкалися цієї проблеми, доводили, що Помпей отримав імперій від народу⁵⁰, посилаючись при цьому на лист Помпея сенату, відтворений Саллюстієм, де містяться такі слова: “*Hacine spe populus Romanus liberos suos ad bellum misit?*” – “Чи з такою надією народ римський синів своїх на війну відправляє?” [Sall., Hist., II, 98, 2]. Вервейт також додав, що Помпей отримав повноваження через імовірний *lex Iunia Aemilia de uno imperatore contra Sertorio constituendo*⁵¹.

Таким чином, розглянувши ранню військову кар'єру Помпея Великого ми припускаємо, що у всіх військових кампаніях до першого консульства він діяв як *privatus cum imperio*, ігноруючи традиційний для того часу спосіб побудови кар'єри через ординарні магістратури. Всі призначення Помпея у розглянутих військових кампаніях були екстраординарними. Тому

вважаємо, що називати принаймні ранню кар'єру Помпея "екстраординарною" є цілком доцільним. Зрозуміло, що в попередні періоди римської історії про військову діяльність подібного характеру не могло бути мови. Натомість, в I ст. до Р.Х. в структурі Римської республіки виникли умови для такого прецеденту. Помпей зміг вдало використати те, що магістрати із традиційним комплексом повноважень вже не могли справлятися із новими завданнями. Тому відкривалися широкі можливості для законотворчої ініціативи, що базувалася б на прагматизмі, а не традиціоналізмові. Звісно, ми не можемо стверджувати, що таким чином Помпей свідомо намагався виправити недоліки римської державної системи, оскільки його рання кар'єра була цілковито спрямована на задоволення власних амбіцій та завоювання політичного авторитету.

¹ Hillman, Thomas P. Pompeius and the Senate: 77–71. – *Hermes*. – 1990. – Bd. 118, H. 4. – PP. 444–454; Plutarch and the First Consulship of Pompeius and Crassus // *Phoenix*. – 1992. – Vol. 46, No. 2. – PP. 124–137; Pompeius in Africa and Sulla's Order to demobilize (Plutarch, Pompeius 13, 1–4) // *Latomus*. – 1997. – T. 56, Fasc. 1. – PP. 94–106; Pompeius' Imperium in the War with Lepidus // *KLIO*. – 1998. – № 80. – PP. 91–110.

² Jameson, Shelach. Pompey's imperium in 67: Some Constitutional Fictions. – *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*. – Dec., 1970. – Bd. 19, H. 5. – PP. 539–560.

³ Ridley R.T. Pompey's Command in the 50's. How Cumulative? // *Rheinisches Museum für Philologie*. – 1983. – № 126. – PP. 136–148

⁴ Vervaeet, Frederic J. Pompeiu's Career from 79 to 70 BCE: Constitutional, Political and Historical Considerations // *KLIO*. – 2009. – № 91. – PP. 406–434.

⁵ Koehn, Clemens. Pompey's Command against the Pirates in 67 BC: a Reconfiguration. – *МНМОИИ. Исследования и публикации по истории античного мира*. – 2010. – Вып. 9. – С. 193–206.

⁶ Ridley, Ronald T. The Extraordinary Commands of the Late Republic: A Matter of Definition // *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*. – 1981. – Bd. 30, H. 3. – PP. 280–297.

⁷ Greenhalgh, D. Pompey, the Republican Prince. – London: Weidenfeld and Nicolson, 1981. – 320 p.; Leach, J. Pompey the Great. – London: Croom Helm, 1978. – 265 p.; Seager, Robin. Pompey the Great: a Political Biography. 2nd [updated] ed. – Oxford: Blackwell Publishing, 2002. – 287 p.; Горбулич И. С. Принципат Помпея как этап формирования режима личной власти в Риме.: Автореф. дис. ... канд. ист. наук. – СПб., 2007. – 27 с.

⁸ Дементьева В. В. Государственно-правовое устройство античного Рима: ранняя монархия и республика: Учебное пособие. – Ярославль, 2004. – 248 с.; Дементьева В. В. Возникновение коллегияльности римских магистратов. – Исседон – ΙΣΣΗΔΩΝ: Альманах по древней истории и культуре. Т. II. – Екатеринбург, 2003. – С. 72–90; Магистратская власть Римской республики: содержание понятия imperium // *Вестник древней истории*. – 2005. – № 4. – С. 46–76; Римское республиканское междоусобие как политический институт. – М., 1998. – 137 с.

⁹ Власова О. А. Римская претора классической республики: основные тенденции развития // *Общество. Власть. Политика: Проблемы всеобщей истории: Сб. науч. тр. / В. В. Дементьева, М. Е. Ерин (отв. ред.)*. – Ярославль, 2005. – С. 33–43.

¹⁰ Seager, Robin. Pompey the Great... – P. 28; *Cambridge Ancient History: In 14 Vol. / Ed. by J. A. Croock, Andrew Lintott, Elizabeth Rawson. Vol. 9. The Last Age of the Roman Republic, 146–43 B.C.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – P. 197.

¹¹ *Companion to the Roman Republic / Ed. by N. Rosenstein, R. Morstein-Marx*. – Oxford: Blackwell Publishing, 2006. – P. 398; *Cambridge Companion to the Roman Republic / Ed. By Harriet I. Flower*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – P. 101; Ridley, Ronald T. The Extraordinary Commands of the Late Republic: A Matter of Definition... – P. 281.

¹² Коптев А. В. Помпей Магн – privatus cum imperio. – *ВДИ*. – 2013. – № 4. – С. 92.

¹³ Там само.

¹⁴ Seager, Robin. Pompey the Great... – P. 27.

¹⁵ Corey T. Brennan. Power and Process under the Republican "Constitution" // *Cambridge Companion to the Roman Republic...* – P. 40.; Ridley, Ronald T. The Extraordinary Commands of the Late Republic: A Matter of Definition... – P. 281.

¹⁶ Ridley, Ronald T. The Extraordinary Commands of the Late Republic: A Matter of Definition... – P. 281.

¹⁷ Pittinger, Miriam R. Pelikan. Contested Triumphs: Politics, Pageantry, and Performance in Livy's Republican

Rome. – Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 2008. – 384 p. – P. 56.

¹⁸ Белкин М. В. Сенат и промагистратуры римской республики // Античное общество – IV: Власть и общество в античности. Материалы межд. конф. Антиковедов (5–7.03.2001, ист. фак-т СПбГУ), 2001. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://centant.spbu.ru/centrum/publik/confcent/2001-03/belkin.htm>

¹⁹ Ridley, Ronald T. The Extraordinary Commands of the Late Republic: A Matter of Definition... – P. 290.

²⁰ Ibid.

²¹ Див.: Коптев А. В. Помпей Магн – *privatus cum imperio* // ВДИ. – 2013. – № 4. – С. 85–111.

²² Детальний розбір історіографії стосовно імперія Помпея в 77 р. див.: Hillman, Thomas P. Pompeius' Imperium in the War with Lepidus. – KLIO. – 1998. – № 80. – PP. 91–92.

²³ Seager, Robin. Pompey the Great. ... – P. 31.

²⁴ Hillman, Thomas P. Pompeius' Imperium in the War with Lepidus. ... – P. 91.

²⁵ Циркин Ю. Б. Восстание Лепида // Античный мир и археология. – 2009. – Вып. 13. – С. 225–241. – С. 236.

²⁶ Vervaet, Frederic J. Pompeiu's Career from 79 to 70 BCE... – PP. 407–412.

²⁷ Коптев А. В. Помпей Магн – *privatus cum imperio*. ... – С. 94.

²⁸ Там само.

²⁹ Ridley, Ronald T. The Extraordinary Commands of the Late Republic: A Matter of Definition. ... – P. 281.

³⁰ Hillman, Thomas P. Pompeius' Imperium in the War with Lepidus. ... – PP. 92–94.

³¹ Ibid. – PP. 94–95.

³² Ibid. – PP. 95–96.

³³ Ibid. – PP. 96.

³⁴ Ibid. – PP. 102–103.

³⁵ Ibid. – PP. 109–110.

³⁶ Vervaet, Frederic J. Pompeiu's Career from 79 to 70 BCE. ... – P. 408.

³⁷ Дементьева В. В. Магистратская власть Римской республики: содержание понятия *imperium* // ВДИ. – 2005. – № 4. – С. 74.

³⁸ Vervaet, Frederic J. Pompeiu's Career from 79 to 70 BCE. ... – P. 409.

³⁹ Ibid. – P. 410.

⁴⁰ Циркин Ю. Б. Восстание Лепида. ... – С. 237.

⁴¹ Vervaet, Frederic J. Pompeiu's Career from 79 to 70 BCE. ... – P. 410–411.

⁴² Ibid. – PP. 411–412.

⁴³ Короленков А. В. Квинт Серторий: Политическая биография. – СПб., 2003. – С. 198–199.

⁴⁴ В цьому контексті цікавими є вже згадані слова Плутарха “*τῶν ἐλαττόνων στρατηγῶν ἀνηρηκότα*” [Plut., Rom., 17], де *ἐλαττόνων* часто розуміють як “другорядних” (напр., див переклад Г. Стратановського), в той час, як початкове слово *ἐλασσων / ἐλαττων* можна зрозуміти і як “менш вправний”, “менш умілий” – таким чином, Плутарх міг стверджувати, що до Помпея із Серторієм воювали менш вправні полководці.

⁴⁵ Seager, Robin. Pompey the Great. ... – P. 32; Vervaet, Frederic J. Pompeiu's Career from 79 to 70 BCE. ... – P. 413.

⁴⁶ Коптев А. В. Помпей Магн – *privatus cum imperio* ... – С. 95–96.

⁴⁷ Там само. – С. 96.

⁴⁸ Сморгачев А. М. Религия и власть в Римской республике: магистраты, жрецы, храмы. – М., 2012. – С. 146.

⁴⁹ Власова О. А. Римская претора классической республики: основные тенденции развития. ... – С. 42.

⁵⁰ Vervaet, Frederic J. Pompeiu's Career from 79 to 70 BCE ... – PP. 416–417; Коптев А. В. Помпей Магн – *privatus cum imperio*. ... – С. 95.

⁵¹ Vervaet, Frederic J. Pompeiu's Career from 79 to 70 BCE ... – P. 417.

*В статье рассматривается ранняя военная карьера Помпея Великого. На примере Сицилийской и Африканской кампаний, а также во время подавления восстаний Лепида и Сертория, рассматривается специфика командования Помпея в качестве *privatus cum imperio*, а также аргументируется предположение об экстраординарном характере его*

назначений. Особое внимание уделено дискуссионным вопросам о характере империя Помпея в различные периоды.

Ключевые слова: Помпей Великий, империй, экстраординарная карьера, *privatus cum imperio*.

*The article is dedicated to the early military career of Pompeius the Great. The particularity of Pompeius' commands as a *privatus cum imperio* is reconsidered in terms of the military campaigns on Sicily, in Africa, in the *bellum Lepidanum* and *bellum Sertorianum*. The extraordinary nature of Pompeius' appointments is argued. Special emphasized on arguable points about the nature of Pompeius' *imperium* in different periods.*

Keywords: Pompeius the Great, *imperium*, extraordinary career, *privatus cum imperio*.